

DRAGAN
VELIKIĆ

Severni zid

■ Laguna ■

Copyright © 1995, Dragan Velikić

Copyright © 2013 ovog izdanja izdanja, LAGUNA

Kupovinom knjige sa FSC oznakom
pomažete razvoj projekta odgovornog
korišćenja šumskih resursa širom sveta.

SW-COC-001767

© 1996 Forest Stewardship Council A.C.

za Žanet

*Svaka duša može biti tvoja,
ako naslutiš i slediš njena
talasanja.*

Nabokov

1.

Početak priče je ulazak u grad. Prići možemo sa više strana: zaobilaznim putem, ili u ravnoj liniji, bulevarom, dospeti na širok trg. Ako odolimo iskušenjima sporednih ulica, mračnih prolaza i senkama unutrašnjih dvorišta, naš put biće kratak i bez neizvesnosti, ogoljen kao rešeni rebus. Međutim, smisao putovanja je da na odredište stigne neko drugi.

2.

Budući sadržaj sanduka još uvek pulsira životom, ali su probe umiranja svakodnevne. Ritual jutarnjeg opraštanja prenosi se i u popodnevne časove.

Kada u devet donesu kafu, Marta već sedi u naslonjači, okrenuta širokom prozoru sa pogledom na ulicu. Ukus kafe sačuvao je oštrinu, kao vanila ili cimet. Staračke oči blude iznad krovova i drveća obližnjeg parka. Krošnje otkrivaju zalelujane brade i bakenbarde, iskošena lica na kojima je sleđen krik. Voda hući i zatrpava maleni prostor komore.

Na grani drveta pod prozorom skakuće ptica. Marta je sluhom daleko. Zamućen vid pretapa zelenu u nebesko-plavu, a tada je samo korak do zaliva Valkane. Dugačak štrand, metalna ograda kupališta i niz kabina čiji se oštri pasteli nižu kao metalne pločice dečjeg vibrafona. Ma koliko često ponavljala vežbu sudnjeg dana, verujući da je to već generalna proba umiranja, Marta u jutarnjem glisandu dodirne dirku koja se odaziva imenom Valkana,

a zatim se čelo premreži borama, jer voda nezadrživo kulja. Sa godinama se raštimana konstrukcija tastature izdigla nekim dirkama koje u zasedi sačekuju jagodice njenih reumatičnih prstiju.

Devojčica kucka drvenim batićem na čijem je vrhu kuglica žute boje. Metalne pločice zvone iskričavim tonom. A kada u predvečerje šeta kupalištem, kucne savi-jenim kažiprstom po žutim, crvenim i plavim vratima praznih kabina. I svaka se kabina odaziva reskim tonom neke od pločica njenog vibrafona.

Zauzeto, zauzeto, čiči ženski glas.

Vrata su zaključana, a žena ne prestaje da čiči. Devojčica se smeška. Letnji suton već je zatamnio uvalu Stoja, i sada plamti nad Valkanama. I poslednji kupači napuštaju kameni molo. Devojčica se vraća štrandom i zastaje pred onim žutim vratima odakle je pre četvrt časa dopro piskutav ženski glas. Ostale kabine su prazne, a pod žutom pločicom čuje dahtanje, pucketanje daščanog poda. Klupa u kabini ravnomerno stenje. Očev glas doziva je između borova. Devojčica trči štrandom uranjajući bosim stopa-lima u topao pesak.

Krošnja pod prozorom treperi. Zalelujani bakenbardi i brade razvlače se u vodi kao morske trave, mrkozelene, zalepljene na oblucima plićaka, po sunderastim stenama što se pružaju prema Stoji, tamo gde je bila Bepova gosti-ona. Njegovim imenom obeležena je prva vežba umiranja. Tog dana kada je majka rekla ocu da je umro Bepo, u čiju su gostionu često odlazili leti posle kupanja na Valkana-ma, Marta se povukla u svoju sobu i ispružila na krevetu. Zažmurila je pokušavajući da otera iz glave svaki prizor, da se dovede u stanje kada u svesti ne iskri nijedna misao.

Ali, ptice su i dalje pevale u krošnjama Mornaričkog parka, bulevarom sa Verude škripale su kočije.

Kasnije je saznala da davljenik u času umiranja sagleda u nekoliko trenova grčevite borbe čitav svoj život. Tragala je u sećanju za poželjnim uzorcima koje bi mogla ponuditi nekom budućem umiranju.

A kada je 1915. godine ostala sama sa svojom petogodišnjom kćerkom, i povlačila se po rubovima propale Monarhije, kao što se more osekom povlači, ostavljajući alge i školjke slepljene na stenama kao trag svoje bliske prisutnosti, obnovila je vežbe umiranja iz detinjstva. Ležala je u sobi koju su im ustupili rođaci u Trstu. Pula i četiri godine rata bile su prošlost. Slomom Monarhije nije iščezla briga bivše K.u.K. Mornarice prema udovicama oficira. Put u Beč bio je sve izvesniji. Javio se i Martin dugim pismom. Raskinuo je veridbu, kao da je ta veza postojala samo zato da u određenom času na dno mora ode Hans, a ne on.

Marta je žmurila, osluškujući vrevu glasova sa ulice. Vrata kupališnih kabina otvarala su se jedna za drugima, noge su tonule u pesak. Zalazeće sunce zamutilo je pogled.

Da, to je on, izgovorila je u sebi, kada se plovak sećanja podigao za deceniju, dve. Trst ili Pula? Krošnja nad njima kao jedro plovi kroz sparinu julske dana. Kroz stotinu godina, rekao je na rastanku.

Sunce je probilo krošnju, i Marta se polako okrenula prema zidu sa knjigama. Hrbati žmirkaju kao zvezde letnjeg neba.

Posle ko zna koliko vremena zakačila se na udicu njenog sećanja tršćanska epizoda koja je prethodila dolasku u Beč.

Marta oseća vlagu u dnu tela, neprijatnost koju stvara bolesna bešika. Sva ustreptala u iščekivanju poslednjeg trena, uzima šolju. Gutljaj kafe klizi ždrelom. Posmatra oblačić zalutao na čistom junskom nebu. Vetar sa obronaka bečke šume nosi ga iznad Hicinga. Zaobljen je, jasnih rubova, kao opcrtan na goblenu. I tada pogled prenosi na onaj drugi zid na kojem vise fotografije, slike i jedan goblen. Gusta vegetacija tkana desetinama tonova sluti nemir prizora u čijem središtu spokojno sedi mlada žena. Jednorog je spustio prednje noge u njeno krilo, a zadnjim delom tela sedi na zemlji kao pas. Rog je zaboden u krošnju što se nadvija nad njima.

Da li je to kraj? Neće biti strašno, kao u metalnoj komori, gde voda nezadrživo kulja. Štrand je dugačak, a miris borovine težak. Gusta smola curi niz grlo, kao crni talog kafe koji će se kroz nekoliko trenutaka razliti iz polomljene šolje i ispisati šaru na tepihu.

Ptice su nepomične na rumenoj svili. Grana trešnje u cvatu, i ruka neka čvrsto drži rub kineskog paravana. Pogled klizi nizovima knjiga. Laktom desne ruke okrznula je šolju. Zvuk porcelana otkriva mršavo lice i prozirne oči iza debelog stakla.

Kafe *Miramar*. Fotograf Rudi i njegova palma. Jednom je u ciriškim novinama videla to lice, početkom rata. Putovala je vozom iz Salzburga, sa njom je bio i Martin, na jednom od njihovih retkih izleta.

To je on, rekla je Martinu podižući sa sedišta u kupeu zaboravljene novine. Kratak tekst ispod slike. Smrt u Cirihu.

Došao je opet mnogo godina kasnije. Hotel *Venecija* u Donjem gradu, hodnik dvorišnog krila osvetljen mlečnim sijalicama pod čipkastim abažurima, kao cvetovi

hrizantema. Na širokim prozorima tamne, somotske zavesе. Vlasnik hotela, bivši mađioničar i iluzionista, vodi je hodnikom i lagano dodiruje njeno rame dok se spuštaju stepeništem. Ružičasta vrata i mekota tepiha. U sobi je zagušljivo. Njegov kostim se nije izmenio: sivo odelo, svi-lena ešarpa i šešir. Na mršavom licu debela stakla naočara. Pogled iz akvarijuma.

Evo nas, posle stotinu godina, kaže i pruža mu ruku ne skidajući rukavicu.

Kada je progovorio, zadovoljno se osmehnula. To jeste onaj glas, možda malo tamniji, ali sada govori drugim jezikom, reči su tvrde, bez arome dugih vokala. I kao da pogađa njenu misao, ugasio je svetlo. U mraku se lako oslobodila odeće. Šapatom je ponavljala njegovo ime, kao vradžbinu koja će je preneti niz dugačak štrand.

A onda, ne sačekavši sledeću misao iščezavajuće svesti, telo je skliznulo sa naslonjače i prekrilo polomljenu šolju i tamnu šaru na tepihu.

3.

Raspored karata na stolu je nedvosmislen: dama pub opasno se približila kralju, a niz od tri sedmice predviđa mogućnost putovanja.

Ništa nije konačno, osim lakiranog sanduka, koji prati grupa ljudi iz kapele prema mestu ukopa. Sveža humka prekriće ugašeni svet, kao korica stare knjige.

To je ta smrt koja me neće mnogo pogoditi, misli Tibor dok polako, na čelu povorke, kreće za kolicima. Sanduk leži na plišanoj prostirci u ramu metalne ograde. Točkovi ostavljaju jasan trag na sitnom šljunku. Tibor oseća na mišici tanke Ritine prste. Vrelina junskog dana sliva kapi znoja niz kičmu i rasplinjava ih u mekoti pamučnog veša.

Kada je pre sedam dana bio kod Andreja, pozvali su njegovog komšiju Dmitrija, Rusa iz Taškenta. Dmitrij je već dve godine živeo sa porodicom u Beču. Operski pevač po zanimanju, u iščekivanju stalnog angažmana, često je bacao karte po kuhinjskom stolu.

Cvet koji je od karata oblikovao Dmitrij pokazao je te večeri u gornjem desnom uglu znak smrti koja neće mnogo uznemiriti Tibora.

Idućeg dana umrla je Ritina baka, Marta Kopeans, zvanično najstariji građanin Beča.

Sa sto i sedam godina ne može se umreti, mislio je Tibor. Samo se ispusti dah.

Stigavši pred grobnicu porodice Kopeans na bečkom Centralnom groblju, pratnja je formirala polukrug oko široke mermerne ploče gde beše već utisnuta porcelanska fotografija Marte Kopeans, lik zaustavljen negde na pola puta, što bliže rano preminulom suprugu. Jer, desno od Marte, smešio se Hans Kopeans u uniformi austrougarskog mornaričkog oficira, čiji se kratki život okončao davne 1915. godine.

Ali, u tom času Tiborove misli usmerene su prema osobi koju je Rus otkrio u donjem desnom uglu ruže od karata. Već dva dana prevrtao je u mislima likove svojih pacijentkinja, dozivao intonacije njihovih glasova dok sa olakšanjem ustaju sa zubarske stolice i ubrusom brišu usne.

U tišini junske žege čule su se reči predsednika okruga u kojem je Marta živela poslednjih trideset i šest godina. Tokom svog dugog života, otkako je posle pada Monarhije stigla u Beč, često je menjala stanove, sve dok se nije domogla tišine Hicinga.

Umoran od vreline, Tibor je u mislima kružnom putanjom obilazio dvadeset i tri bečka okruga, onim redom kako se nižu u koncentričnim krugovima oko jezgra Donjeg grada. Za trenutak je zastao kod Favoritena,

tragajući za imenom jedanaestog okruga, Simeringom, da bi svoju šetnju okončao u Lizingu.

Sanduk je spušten u grobnicu, i sada su prilazili rođaci i bliski prijatelji, bacajući po grumenčić zemlje. Prišao je i Tibor sa Ritom, sagnuo se i ispratio pogledom svoj grumen, koji se otkotrljao do središta lakiranog poklopca sanduka. Zamislio je bledo, okamenjeno lice Marte Kopeans, vodenih zelenih očiju u kojima se kao na celuloidu preliva tok jednog stoleća. Njena memorija je konačno ugašena, iščeznulo je hiljade imena, prizora i mirisa, lavirint ulica i slepih prolaza utvrđenog grada. Tibor je video dugačak, pust štrand i niz kupališnih kabina sa zatvorenim vratima. Poslednjih godina, izolovana u dalekom segmentu svoga života koji se odvijao u rodnom gradu početkom veka, Marta je komunicirala sa ukućanima dajući im neka druga imena. Često je pominjala izvesnog Bepa i štrand Valkana.

Dodir Ritinih prstiju po ramenu, pokret kojim ga je pozvala u stranu, za časak je uznemirio Tibora. Osetio je naglu požudu. Još od prve sahrane kojoj je prisustvovao kao dvanaestogodišnjak u Subotici, svečana tišina ispraćaja budila je u njemu putenost. Prelazio je pogledom po širokim bedrima žena u crnini. Sahrana je uvek potajni trijumf živih, trenutak odabiranja buduće žrtve, suočavanje sa bezmerjem sveta mrtvih. Požudu prema ženskom telu Tibor će ponovo doživeti kao stažista, kada u belom mantilu stane pored zubarske stolice. Pratio je ruke kako utiskuju zgrčene prste u meki naslon stolice, ili opuštene, ispruženih prstiju, leže na bedru.

Pre nego što su krenuli stazom prema izlazu groblja, Tibor je prešao pogledom po licima prisutnih. Osoba

koju je najavio Rus iz Taškenta možda je stajala u blizini grobnice.

U monotonoj vožnji taksijem prema gradu, Tibor je video mršavo lice Marte Kopeans koja sada leži smirena, u onom dvadeset i četvrtom okrugu Beča, tamo gde svi jednom moraju stići, i pitao se ima li neke vulgarnosti u tako dugom životu, od trenutka kada se prođe centralnom odajom starosti u osamdeset i nekoj godini? I kako izgleda život kasnije, u mračnim odajama, gde instrumenti precizno održavaju količinu svetla, vlage i toplote, kao u botaničkim baštama, ili muzejima, gde preparirane životinje žive svoj lažni vek, dozivaju staklenim očima daleke predele svoga porekla, predele što osenčeni na mapama vise po zidovima pored metalnih pločica sa latinskim imenom, brojem, vrstom i podvrstom?

Oprostivši se sa Ritom i njenim roditeljima, Tibor je izašao iz taksija na Švedenplacu i peške krenuo prema ordinaciji u Ungargaseu. Dok je hodao ulicama birajući tanki pojas popodnevene senke, razmišljao je o kategoriji vremena. Video je pust štrand, niz kupališnih kabina i paralelne živote koji se dodiruju natrulim daskama. Martinih sto i sedam godina preneće se bledim obrisima u živote njenih najbližih, da bi u sledećoj generaciji potpuno iščezla iz svakog sećanja. Jer, Rita i Tibor nisu imali dece. A ono što trijumfuje posle smrti su zubi. I u trenu je sagledao konfiguraciju njene čeljusti, gde su obe vilice, i pored parcijalnih proteza, čuvale zube neobično kvalitetne gleđi, zube koji će nadživeti i grobnicu u kojoj je sahranjena.

Tiborovo prezime Tot, što na nemačkom znači mrtav, činilo ga je pomalo nedodirljivim, kao da su smrt i on

sklopili tajni sporazum. Dok živi slaviće njenu moć, i ta bliskost, verovao je, produžuje mu život.

Stigavši pred zgradu u kojoj je stanovao, i na spratu više imao ordinaciju, sa olakšanjem je uplovio u studen mermernog haustora zgrade iz vremena secesije. Peške se popeo na drugi sprat, u ordinaciju, klizeći vrhovima prstiju leve ruke po spirali rukohvata od mesinga.